

De Cirkelgeesten over Paganisme.

Flierefluiter

© 2020

Het (neo)paganisme is een term waar een brede, veelvormige en kleurrijke groep van spirituele stromingen en tradities als heidendom, asatru, druidisme, shamanisme, wicca en hekserij onder vallen. Maar wat hebben deze spirituele stromingen en hun aanhangers nu met elkaar gemeen? Hoe kijk je of een bepaalde stroming in meer of mindere mate tot de kleurrijke paganisme familie behoort? Hoe bepaal je je eigen plaats hierin? In dit artikel wil ik hier met behulp van het concept van de cirkelgeesten een manier voor aanreiken.

Ik bespreek eerst het begrip paganisme aan de hand van de omschrijving op Wikipedia en beschrijf vervolgens de verschillende cirkelgeesten, hun relatie met en hun belang voor het paganisme..

Voor ik de cirkelgeesten ga beschrijven en loslaten op het paganisme met haar veelheid aan stromingen en tradities, lijkt het me goed om eerst eens te kijken wat er zoals onder paganisme verstaan wordt door deze en gene.

Het woord is aan de meest geraadpleegde encyclopedie ter wereld, Wikipedia: *“onder heidendom of paganisme worden in het algemeen alle religies begrepen die noch monotheïstisch zijn, noch op de Bijbel zijn gebaseerd. In West-Europa gaat het om voorchristelijke, niet-abrahamitische religies van voornamelijk Keltische, Germaanse en Slavische oorsprong.”*

In deze omschrijving valt als eerste op dat heidendom en paganisme als synoniem beschouwd worden. Hoewel sommigen, vooral heidenen, het hier niet mee eens zijn, heeft Wikipedia wel een punt. Het Nederlandse woord paganisme komt van het Engelse woord ‘paganism’ en betekent inderdaad heidendom. De Dikke van Dale EN vertaalt ‘pagan’ met heiden en ‘heathen’ met paganist (en beide met ongelovige). Zelf beschouw ik in dit artikel heidendom als een specifieke stroming binnen het bredere begrip paganisme waarbij een heiden dus altijd ook een paganist is maar niet elke paganist een heiden.

Het tweede wat opvalt is dat paganistische religies zich volgens wikipedia meer kenmerken door wat ze niet zijn, namelijk monotheïstisch, op de bijbel gebaseerd en abrahamitisch, dan door wat ze wel zijn. Dat is jammer want juist wat paganistische religies wèl zijn is wat ze in mijn ogen interessant maakt.

Dan nog maar even wat dieper in Wikipedia duiken voor de omschrijving van het neo-paganisme: *“Neopaganisme is een verzamelnaam voor verschillende moderne (neo)religieuze bewegingen die zich veelal in een of andere vorm baseren op of verwant voelen met een vorm van voorchristelijk (Europees) geloof. Een neopaganistische stroming bevat meestal elementen van animisme, polytheïsme, en pantheïsme. De grootste neopaganistische religie is Wicca. Andere stromingen zijn neodruïdisme, Asatru, Reclaiming, Germaans neopaganisme en Slavisch neopaganisme. Neopaganistische bewegingen, zoals het neodruïdisme, wortelen in de 19e-eeuwse romantiek. Zij keren zich tegen de moderne en jachtige manier van leven, zoeken meer toenadering tot de natuur en streven naar een meer natuurlijke levenswijze.”*

Dit is een omschrijving waar we wat meer mee kunnen; het gaat dus om moderne religieuze bewegingen die zich baseren op, of zich verwant voelen met oude voorchristelijke religies. Ik denk inderdaad dat elke moderne paganistische stroming wel aan deze omschrijving voldoet. Verder vind ik deze omschrijving inhoudelijk erg zwak.

Er worden een aantal vrij willekeurig gekozen voorbeelden van stromingen genoemd en vermeldt dat deze meestal elementen van animisme, polytheïsme, en pantheïsme bevatten. Dat is nogal algemeen en weinig zeggend. Dat deze bewegingen wortelen in de 19^e eeuwse romantiek is maar deels waar, het genoemde voorbeeld van neodruïdisme is bijvoorbeeld aantoonbaar veel ouder terwijl Reclaiming beduidend jonger is. Dat 'zij toenadering tot de natuur zoeken en streven naar een meer natuurlijke levenswijze' klopt dan, meestal, weer wel.

Op basis van Wikipedia kunnen we dus eigenlijk twee dingen zeggen over (neo)paganistische religies, stromingen of tradities; en wel dat ze zich baseren op of verwant voelen met voorchristelijke religies en dat ze toenadering tot de natuur zoeken om tot een natuurlijkere leefwijze te komen. In de woorden van Philip Carr-Gomm, de voormalige 'chosen chief' van de Orde van Barden, Ovaten en Druïden, hebben we hier te maken met twee cirkelgeesten, namelijk de Geest van de Voorouders en de Geest van de Plaats. Philip introduceerde de cirkelgeesten in zijn essay 'Geesten van de Cirkel; het mysterie van onze identiteit' als personificatie van de krachten die van invloed zijn op onze persoonlijkheid als mens en op druïdisme als spirituele stroming. Philip noemt in zijn essay de Geesten van de Plaats, de Voorouders, de Stam, de Tijd en de Reis. De cirkel zelf wordt niet beschreven als geest, maar staat symbool voor de eigen identiteit en het druïdisme waarop de vijf genoemde geesten hun invloed uitoefenen.

Ik zal nu de betekenis van de afzonderlijke cirkelgeesten en hun invloed op het paganisme bespreken. In afwijking van Philip laat ik de Geest van de Stam in dit artikel buiten beschouwing omdat de invloeden die Philip hier aan toekent grotendeels overlappen met de Geesten van de Voorouders en de Tijd.

Stones of Stenness, Orkney, Schotland

De eerste cirkelgeest is Geest van de Plaats en volgens mij is dit ook meteen de belangrijkste en meest kenmerkende voor het paganisme. De Geest van de Plaats is de invloed van de Aarde; van de natuur, de flora en fauna, het klimaat, de natuurwezens, de krachtplaatsen, de grond onder onze voeten. De invloed van alle aspecten van het stukje planeet waar je woont en/of je bevindt en de manier waarop deze door de mens wordt gebruikt en misbruikt.

Voor het paganisme is de Geest van de Plaats enorm belangrijk omdat elke stroming binnen het paganisme de natuur wel op de een of andere manier als goddelijk beschouwd en rituelen en technieken heeft om de mens zich dieper en bewuster met de natuur, en daarmee met het goddelijke en zichzelf, te verbinden. Denk hierbij niet alleen aan directe natuurbeleving als boomknuffelen, wandelmeditaties, wildplukken of seks in het bos, maar ook aan het vertellen van (en luisteren naar) sagen en legendes over een bepaald (natuur)gebied, het onderzoeken van de flora en fauna en praktisch natuurbeheer als wilgen knotten, tuinieren of rotzooi opruimen. Een meer shamanistische manier van verbinding is het contact maken met natuurwezens als krachtdieren, totemplanten, elven, aardmannetjes en witte wieven door middel van offer, meditatie en trancereizen. Dit zijn allemaal goede manieren om allerlei aspecten van de geest van een bepaalde plek op meerdere niveaus te verkennen en jezelf ermee te verbinden.

Een andere, heel krachtige en typisch paganistische manier om je te verbinden met de Geest van de Plaats is het vieren van de jaarfeesten omdat deze feesten de natuurlijke cyclus van de seizoenen verbinden met de menselijke cyclus van de landbouw en zo samen de cyclus van het leven weergeven. Hierbij wil ik wel aantekenen dat de jaarfeesten moeten passen bij de Geest van de Plaats. De acht jaarfeesten die in wicca, hekserij, druidisme en andere paganistische stromingen gevierd worden volgen de seizoenen zoals die zich voordoen in West Europa en zijn ook gebaseerd op oude volksgebruiken uit deze regio. Ze passen bij de Geest van de Plaats West Europa. In andere gebieden met een ander klimaat, met andere vormen van landgebruik en andere volksgebruiken uit de Geest van de Plaats zich op een andere manier en daar zullen de jaarfeesten op aangepast moeten worden door bijvoorbeeld het begin en einde van het regenseizoen of de komst van de eerste walvis te vieren.

De Geest van de Plaats, de Natuur, de Aarde, het Grote Geheel is de belangrijkste spirituele focus binnen het paganisme. Goden, godinnen en andere geesten die in verschillende stromingen en tradities geëerd worden en waarmee in rituelen gewerkt wordt, zijn volgens mij vooral bemiddelaars die de mens helpen en steunen in zijn zoektocht naar verbinding met de Geest van de Plaats.

De volgende cirkelgeest is de Geest van de Voorouders. De Geest van de Voorouders is, net als de geest van de Plaats, kenmerkend voor het paganisme in de zin dat hij in elke paganistische traditie van belang is.

Bij deze geest gaat het in de eerste plaats om de genetische voorouders, de voormoeders en voorvaders waar je van afstamt en met wiens genetische en psychische erfenis je gezegend bent of opgescheept zit. Vaak ken je van deze voorouders alleen de meest recente twee generaties, je ouders en grootouders dus, en een aantal van je karaktertrekken, talenten, interesses, eigenaardigheden, sterke en zwakke punten naar hen kunnen terug herleiden. Dat kan verrassende zelfinzichten geven en stof tot interessant gefilosofeer over de invloed van genetica en opvoeding.

Verder terug in het verleden zijn de voorouders voor de meesten van ons weinig meer dan een lijstje met namen, data en soms wat beknopte extra info over woonplaats en beroep. In mijn geval heb ik van vaders kant een lijst die 10 generaties teruggaat en waar meer dan 100 namen op staan. In principe heeft een mens in 10 generaties dus maximaal twee maal 512 is 1024 voorouders. En dit aantal verdubbeld met iedere generatie.

In de praktijk is dit echter niet het geval omdat veel voorouders 'dubbel tellen'; zo kunnen je overgrootmoeder van vaders kant en de overgrootvader van moeders kant best dezelfde grootouders of overgrootouders hebben. Huwelijken tussen (achter)neef en (achter)nicht kwamen vroeger vrij veel voor en verminderen het aantal voorouders aanzienlijk. In mijn eigen stamboom valt op dat mijn voorouders van vaders kant gedurende 10 generaties allemaal uit dezelfde streek van West Brabant kwamen en voornamelijk uit drie families stammen waarvan de leden geregeld met elkaar trouwden.

Een ander opvallend gegeven is dat mijn officiële naam, Jacobus Stoop, in ieder geval sinds 1650 in bijna iedere generatie weer opduikt. Dit constante gebruik van deze naam is een mooi symbool voor het belang van de Geest van de Voorouders in zijn verschijningsvorm van de genetische voorouders. Hij leert je dingen over jezelf, over je eigen wezen en over de erfenis van de mensen die er met hun liefde en/of lust voor gezorgd hebben dat jij nu hier bestaat. Het is daarom dat in veel paganistische tradities, zowel oud als modern, er veel aandacht is voor het eren en bedanken van de genetische voorouders uit wie wij zijn voortgekomen.

Familiewapen Stoop

Een andere verschijningsvorm van de Geest van de Voorouders zijn de culturele voorouders, de mensen die de cultuur waarin je leeft van generatie op generatie hebben gevormd. Soms zullen de genetische en culturele voorouders redelijk samenvallen, bijvoorbeeld als je in Friesland woont en je net als je heit, pake, oerpake en oeroerpake Fokke Sukkema heet, maar regelmatig ook niet, als bijvoorbeeld je opa Fokke vanuit Friesland naar Heerlen is verhuisd om in de mijnen te werken of als je ouders vanuit Syrië naar Ter Apel zijn gevlucht.

Binnen het paganisme is de Geest van de Voorouders cultureel duidelijk zichtbaar in het feit dat veel tradities zich baseren op de religies en gebruiken van volkeren en culturen die lang geleden in West-Europa leefden zoals de Germanen, de Kelten en de Romeinen. Goden, godinnen, mythen en religieuze gebruiken van deze culturele voorouders vormen dan de basis of een belangrijke inspiratiebron voor moderne paganistische stromingen. Zo laten moderne druïden zich inspireren door de cultuur van de oude Kelten zoals die vorm heeft gekregen op de Britse eilanden en Ierland terwijl veel aanhangers van asatru vooral geïnspireerd worden door de cultuur van de Germanen uit Noord Europa en IJsland. Deze culturele voorouders kunnen grotendeels samenvallen met de genetische voorouders, maar vaak ook niet en dat kan prima. Iemand kan zonder probleem zijn of haar inspiratie halen uit de Keltische of Romeinse cultuur en tegelijkertijd overwegend Germaanse genetische voorouders hebben.

De oude culturen van Kelten, Germanen en Romeinen (en wat meer oostelijk ook de Slaven) leken vrij sterk op elkaar; in mythologie, godenwereld en religieuze praktijken zijn veel overeenkomsten aan te wijzen en ook in leefwijze en sociale structuur leken deze culturen, met uitzondering van de meer urbane en centraal georganiseerde Romeinen, sterk op elkaar. Ze horen allemaal tot de Indo-Europese taal- en cultuurfamilie en komen voort uit sterk op elkaar lijkende steentijd en bronstijdculturen. Bovendien hebben deze culturen elkaar vanaf de steentijd tot nu door migratie, handel, oorlogsvoering en multiculturele huwelijken elkaar altijd over en weer beïnvloed.

De verschillen tussen Kelten, Germanen en Romeinen zijn eigenlijk pas met de opkomst van de huidige natiestaten onder invloed van het nationalisme sterk uitvergroot en benadrukt maar waren in werkelijkheid vrij klein. Vandaar dat er in het paganisme vandaag de dag ook veel eclecticisme te zien is.

Met name binnen de hekserij, en in mindere mate binnen het druïdisme, zien we mensen en groepen die hun spiritualiteit baseren op goden, godinnen, mythen en gebruiken uit meerdere culturen. Die bij het trekken van hun rituele cirkel de vier elementen oproepen (Grieks/Romeins), vervolgens Cerridwen en Cernunnos aanroepen (Keltisch), een magische bindrune maken (Germaans) en tenslotte een tarotlegging doen (Middeleeuwen).

Ondergetekende is een van deze mensen. De cultuur van de streek waar ik ben opgegroeid (Zuid-Limburg) en de stad waar ik nu woon (Nijmegen) is gevormd door zowel Kelten als Germanen en Romeinen, daarna door Saksen en Franken en nog later door het Duitse, Spaanse en Franse rijk en bezocht door legers met huurlingen uit bijna elke Europese uithoek en cultuur.

Slavisch godenbeeld, Lychkivtsi, Oekraïne

De Geest van de Voorouders in zijn verschijningsvorm van culturele voorouders is eigenlijk per definitie multicultureel.

Een derde manier waarop de Geest van de Voorouders zich binnen het paganisme kan manifesteren is in de vorm van archetypische voorouders. Dit is bijvoorbeeld het geval binnen paganistische stromingen als wicca en andere vormen van hekserij die hun gedachtegoed en praktijken sterk baseren op de heksen en hekserij uit het verleden ongeacht de cultuur waarin deze heksen hun magie bedreven en zonder enige genetische verwantschap. Hierbij gaat de Geest van de Voorouders dus meer om voorgangers dan om voorouders in de letterlijke zin van het woord. Hoewel de rol van archetypische voorouders bij wicca en hekserij het sterkst en duidelijkst aanwezig is, zien we deze bij alle paganistische stromingen wel terug in de vorm van de archetypische druïde, bard, shamaan, viking of volva als inspiratiebron voor spiritualiteit.

De Geesten van de Plaats en de Voorouders komen we in elke paganistische religie, stroming of traditie tegen, veel sterker en nadrukkelijker dan in de meeste andere religies. Hierdoor kunnen we wel stellen dat deze twee geesten kenmerkend zijn voor het paganisme. Elke paganistische traditie richt zich op verbinding met de natuur en elke paganistische traditie richt zich op de een of andere manier op de voorouders. Het is dan ook niet voor niets dat we juist deze beide cirkelgeesten terugvinden in de omschrijving van paganisme door Wikipedia.

Maar als paganistische stromingen zich beperken tot deze twee geesten, dan krijg je starre tradities zonder ontwikkeling en zonder relevantie voor mensen hier en nu. Hardcore Gardnerian wiccacovens die alles afwijzen wat niet ooit eens door archetypische voorouder GBG is bedacht en goedgekeurd, druïden die van mening zijn dat je pas met de ogham kunt en mag werken als je vloeiend de oud-Ierse taal beheerst en asatru-aanhangers die menen dat je alleen waardig bent om Odin te aanbidden als je voor minimaal 99% van vikingen afstamt zijn. Gelukkig vormen zij slechts een marginale minderheid binnen de paganistische gemeenschap want als spiritualiteit zich enkel en alleen op de Geest van de Plaats en de Geest van de Voorouders richt, dan krijg je op z'n best een aarde-vriendelijke maar oerconservatieve 'bloed en bodem' spiritualiteit en op z'n slechtst een voedingsbodem voor superioriteitsdenken en xenofobie. Om in de tegenwoordige tijd relevant te zijn en bij te dragen aan het welzijn en de ontwikkeling van de mensheid en de planeet Aarde als geheel heeft een paganistische traditie, net als andere religies en spirituele stromingen, ook de Geest van de Tijd nodig.

De Geest van de Tijd speelt in op de mogelijkheden, beperkingen, noden en overbodigheden van de huidige tijd. Paganistische tradities doen dat bij uitstek door in deze tijd waarin de mens steeds verder afstaat van de natuur en hard bezig is deze voor zichzelf en anderen te verpesten een beeld en beleving van de Aarde te bieden als goddelijk wezen waar wij allen integraal deel van uitmaken. Het paganisme verbindt de Geesten van de Plaats, Voorouders en Tijd met elkaar door rituelen en technieken te ontwikkelen en te onderwijzen waarmee mensen zich weer op diep niveau met de Aarde kunnen verbinden, door mensen weer kennis te laten maken met de wijze waarop onze voorouders vroeger met de natuur en hun leefplek verbonden waren èn, last but not least, door dit te vertalen naar het heden.

hemelschijf van Nebra

De Geest van de Tijd is noodzakelijk omdat we niet meer in het neolithicum, de bronstijd of ijzertijd leven maar in 'the plastic age of internet'. Hoezeer we ons ook op onze Keltische of Germaanse voorouders baseren, we zullen sommige van hun denkbeelden en gebruiken moeten aanpassen aan de behoeftes, mogelijkheden en smaak van deze tijd. Dat is niet iets nieuws, onze voorouders paste hun spiritualiteit ook aan nieuwe inzichten, ontwikkelingen, mogelijkheden en modes aan.

In de meeste oude heidense culturen kwam bijvoorbeeld met enige regelmaat de praktijk van het mensenoffer voor, het ritueel doden van een mens om de goden gunstig te stemmen en/of te danken. Onder invloed van de Romeinen en het Christendom is dit (gelukkig) in onbruik geraakt en zijn mensoffers vervangen door het bakken en eten van een brood in de vorm van een mens en/of het symbolisch offeren van een pop. Sommige moderne heidenen die dit te nieuwerwets vinden en toch weer terug willen naar de praktijk van een 'echt bloedoffer' gebruiken tegenwoordig een 'prikpen' voor diabetes patiënten om een druppel bloed voor ritueel gebruik uit hun eigen vinger te tappen. Een ander voorbeeld van de werking van de Geest van de Tijd is het losser en meer fluïde worden van de man-vrouw polariteit in wicca onder invloed van de emancipatie van LHBTI-ers. Waar het in de jaren '50 en '60 binnen wicca nog vooral draaide om de seksuele polariteit tussen mannen en vrouwen en letterlijke vruchtbaarheid, ligt de focus nu meer op vruchtbaarheid in figuurlijke zin en op polariteit binnen de eigen persoon, los van seksuele geaardheid of genderidentiteit. Actuelere voorbeelden van hoe de Geest van de Tijd paganistische tradities beïnvloed zijn de opkomst van online pagan groepen zoals het BES netwerk voor pagans met een beperking en, vanwege de corona pandemie, het organiseren van allerlei online samenkomsten en rituelen.

Maar de Geest van de Tijd uit zich niet alleen in het moderniseren van oude gebruiken, het voortschrijden van inzichten en het benutten van nieuwe technologische mogelijkheden zoals in de voorbeelden hierboven; deze geest kan ook het opnemen van nieuwe kennis, wijsheid, technieken en zelfs mythologie stimuleren. Zo hebben veel van oorsprong Oosterse vormen van meditatie en healing zich inmiddels een plek verworven in Westerse paganistische stromingen. Vipassana meditatie als voorbereiding op een ritueel, reiki om een kaars op te laden met helende energie, tantrische oefeningen tijdens een beltane viering en ademtechnieken uit de kundalini yoga om energie op te wekken; het zijn allemaal Oosterse elementen die prima in Westers paganisme in en toe te passen zijn en ook steeds meer worden in en toe gepast. En hetzelfde geldt voor sjamanistische en magische technieken en inzichten uitinheemse etnische tradities uit bijvoorbeeld Amerika, Afrika en Siberië.

De Geest van de Tijd kan zich zelfs uiten in het zich laten inspireren door nieuwe mythologie en het ontstaan van nieuwe stromingen in het paganisme. Het meest bekende voorbeeld hiervan is uiteraard Wicca dat in de jaren '50 van de vorige eeuw door Gerald Gardner en Doreen Valiente is ontwikkeld op basis van allerlei oude mythologie, oude magische technieken en folklore en een achterhaalde geschiedkundige theorie over hekserij. Zij stofften de Geest van de Plaats en de Geest van de Voorouders af en schiepen met inspiratie van de Godin en de God een nieuwe Oude Religie die weer helemaal in tune was met de Geest van de Tijd.

Een ander voorbeeld is de Church of All Worlds, de oudste paganistische organisatie in de Verenigde Staten. Deze paganistische traditie werd in 1962 opgericht door Otter Zell-Ravenheart (toen nog gewoon Tim Zell) die de theologie en rituelen baseerde op de science fiction roman 'Stranger in a strange land' waarin een op Mars geboren jongeman hier op Aarde een kerkgenootschap sticht naar Marsiaans voorbeeld. Ook de Church of All Worlds is in eerste instantie hierop gebaseerd en voegde later allerlei elementen uit andere (paganistische) tradities toe zoals de acht wicca jaarfeesten, de Gaya theorie en Griekse goden en godinnen.

Is dat New Age? Ja, hartstikke New Age!

Maar bedenk wel dat wij allen, tot de meest ouderwetse paganist aan toe, leven in deze new age, of we dat nu willen of niet. Maar net zoals de geesten van de plaats en de voorouders niet zonder de Geest van de Tijd kunnen, zo kan het andersom ook niet. Met alleen de Geest van de Tijd krijg je een zweverige vorm van spiritualiteit die met alle modes en hypes meewaait zonder enige diepgang of samenhang, een soort celestijnse belofte over happinez in da vinci code.

Maar als we ons bewust zijn van deze valkuil, de geesten van plaats, voorouders en tijd harmonieus samenbrengen op een manier die stevig geworteld is in de Aarde, in traditie èn in het hier-en-nu; dan ontstaat er iets moois, levends en relevants. Dan hoor je iemand onder begeleiding van klankschalen het scheppingsverhaal uit de Edda vertellen op een manier die zelfs Odin tot ontroering brengt.

En dan zijn we nu aangekomen bij de laatste cirkelgeest, de Geest van de Reis. Deze geest uit zich in tegenstelling tot de geesten van plaats, voorouders en tijd niet in een paganistische traditie of stroming, maar in de individuele paganist. De Geest van de Reis staat voor de levensreis en de geestelijke ontwikkeling die ieder mens doormaakt en bepaalt in hoeverre een spirituele stroming of traditie, paganistisch of anderszins, bijdraagt aan iemands individuele reis.

Paganistische tradities kunnen deze geest faciliteren door overgangsrituelen te ontwikkelen voor alle belangrijke momenten in iemands leven zoals geboorte, het bereiken van volwassenheid, huwelijk, scheiding en overlijden. Door in hun vieringen van de cycli van het jaar, de seizoenen, de landbouw, de maan ruimte te laten voor deelnemers om deze cycli te verbinden met de ontwikkelingen in hun eigen leven op dat moment. Door filosofieën en technieken te onderwijzen die mensen helpen bij de moeilijkheden die ze in hun leven tegenkomen zoals tegenslag, ziekte en verlies. En door mensen de gelegenheid te bieden zich te ontwikkelen als mens en paganist, te groeien van eerstegraads heks en priester tot derdegraads heks en hogepriesteres of van bard via ovaat naar druïde.

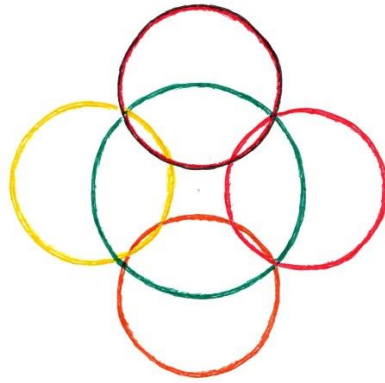
De mate waarin een traditie of stroming in staat is aan te sluiten bij de Geest van de Reis bepaalt in hoeverre ze relevant is voor haar leden en aanhangers (en daarmee waarschijnlijk ook voor een groot deel het succes en de levensduur van de desbetreffende traditie of stroming).

Zoals gezegd zijn de Geest van de Plaats en de Geest van de Voorouders kenmerkend voor het paganisme; zonder deze cirkelgeesten is een spirituele stroming in mijn optiek (en in die van Wikipedia) niet paganistisch omdat ze hun spiritualiteit niet op de Aarde, de natuur, en de religie en gebruiken van onze voor-christelijke voorouders baseren. De Geest van de Tijd is niet kenmerkend voor het paganisme, maar wel noodzakelijk om een paganistische traditie stroming levend en actueel te houden. Maar de Geest van de Reis is volgens mij toch wel het meest essentieel. Stromingen die geen rekening houden met de behoeftes van hun aanhangers en tradities die niets toevoegen aan het leven en de ontwikkeling van hun leden zijn op hun best spiritueel entertainment en op z'n slechtst vervreemdende lege hulzen; Disneyland-folklore.

De mate waarin en de manier waarop elk van de vier cirkelgeesten in het paganisme tot uitdrukking komen verschilt van traditie tot traditie en tussen verschillende groepen en stromingen. Soms ligt de nadruk meer op de Geest van de Voorouders en minder op de Geest van de Tijd en soms is vooral de Geest van de Plaats van belang. De balans tussen de vier cirkelgeesten en hun samenspel is een levendige dynamiek die telkens weer anders tot uitdrukking komt, en dat is een goed iets want door deze verscheidenheid vormt het paganisme een huis met vele kamers waarin mensen met verschillende achtergronden, behoeftes, voorkeuren en persoonlijkheden hun plek kunnen vinden. En zo moet het zijn!

labyrinth op de Waalkade in Nijmegen

Informatie:

Margot Adler (1979) Drawing down the moon; witches, druids, goddess worshippers and other pagans in America today.

Nimue Brown (2013) Spirituality without structure; the power of finding your own path.

Alexander van de Bunt (2020) Wee de overwonnen; Germanen, Kelten en romeinen in de Lage landen.

Philip Carr-Gomm (2002) Geesten van de Cirkel; het mysterie van onze identiteit.(essay)

Paul Davies & Caitlin Matthews (eds) (2014) This ancient heart; landscape, ancestor, self.

Julia Farley & Hunter Fraser (eds.) (2015) Celts; arts and identity.

Fred Lamond (1997) Religion without beliefs; essays in pantheist theology, comparative religion and ethics.

afbeelding kaft: altaar voor de Hooded Spirits ofwel Genii Cucullati

Yggdrasil, Natuurlijke Spiritualiteit

www.jackstoop.eu